

СИЛАБУС

Базова інформація про дисципліну	
Шифр, назва дисципліни	SS005 Історія української культури History of Ukrainian Culture
Рівень вищої освіти / фахової передвищої освіти	Перший (бакалаврський)
Галузь знань	«Культура і мистецтво»
Спеціальність	B2 «Дизайн. Графічний дизайн»
Освітня програма	«Графічний та мультимедійний дизайн»
Семестр	I семестр (за скороченою формою навчання) III семестр (повний термін навчання)
Кафедра	Кафедра інформаційних, мультимедійних технологій та дизайну
Курс	1 курс (за скороченою формою навчання) 3 курс (повний термін навчання)
Анотація курсу	Навчальна дисципліна «Історія української культури» охоплює основні наукові проблеми та дискурси української культури, представляє головні історичні віхи процесу становлення різних напрямків культури, розглядає формування національно-культурних цінностей, поширення різних стилів мистецтва, констатує зв'язок часів через збереження і розвиток культурних традицій в контексті сучасного культурологічного підходу до культури України як комплексної системи. Ознайомлення студентів з історією української культури відбувається через призму таких основних проблем: становлення певного типу суспільства (цивілізація) з притаманним типом господарювання; розвитку менталітету історичної людини, її загально-духовних, ідейних цінностей (ідеологія); розвитку людини, її менталітету та ідентичності (культурна антропологія); взаємодії чинників культури та економічно-господарського життя суспільства. <u>Метою вивчення дисципліни</u> є формування уявлення про сутність та процес культурогенезу

	українського народу, який відбувався у діалозі багатонаціональних культур, вивчення світоглядної системи життєвих орієнтирів індивідів, соціальних груп, втілених у духовних цінностях, впливу цивілізаційних і культурних факторів на економічний розвиток. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен знати: - історичний розвиток української культури ; - основні елементи культурного етикету та виявляти свою всебічну обізнаність в питаннях української культури; вміти: - формувати усвідомлення необхідності збагачення свого духовного світу та таких якостей людини; - знаходити порозуміння з представниками різноманітних культур; - змістовно і послідовно аналізувати основні культурні епохи, їх історико-культурні пам'ятки; - володіти основними елементами культурного етикету та виявляти свою всебічну обізнаність в питаннях української культури; - розуміти культурно-світоглядних впливів на господарські звички та економічне життя.
Сторінка курсу в MOODLE	http://78.137.2.119:2929/course/view.php?id=928
Мова викладання	Українська
Лектор курсу	Куксенко Сергій Іванович, кандидат історичних наук, доцент кафедри бізнес економіки та маркетингу канали комунікації: СДН «Moodle»: повідомлення в чаті E-mail: kuksenko.si@gmail.com Messenger: https://www.facebook.com/kuksenkosi
Місце дисципліни в освітній програмі	
Освітня програма	http://csbc.edu.ua/programs.php#
Перелік загальних компетентностей (ЗК)	ЗК 02. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово. Знання основних способів і засобів міжособистісної комунікації, стилів мовлення, практичний досвід комунікації різними мовами; вміння постійно збагачувати власне мовлення, налагоджувати професійну

	комунікацію. ЗК 04. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. ЗК 05. Здатність працювати в команді. ЗК 06. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт. ЗК 07. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності. ЗК 08. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. ЗК 09. Здатність зберігати та примножувати культурно-мистецькі, екологічні, моральні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.
Перелік фахових компетентностей спеціальності (ФК)	ФК 05.Здатність застосовувати знання історії українського і зарубіжного мистецтва та дизайну в художньо-проектній діяльності.
Перелік програмних результатів навчання	ПРН 02. Вільно спілкуватися державною та іноземною мовами усно і письмово з професійних питань, формувати різні типи документів професійного спрямування згідно з вимогами культури усного і писемного мовлення. ПРН 13. Знати надбання національної та всесвітньої культурно-мистецької спадщини, розвивати екокультуру засобами дизайну. ПРН 14. Використовувати у професійній діяльності прояви української ментальності, історичної пам'яті, національної самоідентифікації та творчого самовираження; застосовувати історичний творчий досвід, а також

	успішні українські та зарубіжні художні, практики. ПРН 15. Розуміти українські етнокультурні традиції у стильових вирішеннях об'єктів дизайну, враховувати регіональні особливості етнодизайну у мистецьких практиках.	
Опис дисципліни		
Структура навантаження на студента	Загальна кількість годин	90
	Кількість кредитів	3
	Кількість лекційних годин	15
	Кількість практичних занять	30
	Кількість годин для самостійної роботи студентів	45
	Форма підсумкового контролю	залік
Методи навчання	Словесні (лекція, розповідь, бесіда, дискусія); наочні (презентаційні повідомлення); практичні (проведення пошуково-дослідних робіт, написання есе, проектний метод); інтерактивні методи («мозковий штурм», ситуаційний аналіз, контент-аналіз).	
Зміст дисципліни		
Тема 1. «Історія української культури» як навчальна дисципліна. Українська національна культура в контексті світової.	Вступ. Предмет, мета і завдання курсу «Історія української культури». Поняття та сутність культури. Концептуальні підходи до розуміння культуротворчих процесів. Функції культури. Структура та типологія культури. Основні епохи культурно-історичного процесу людства. Періодизація, джерельна база, методологічні принципи вивчення історії української культури. Феномен української культури.	
Тема 2. Витоки української культури	Культурогенез українського народу. Витоки української культури. Діалог культур на праукраїнських землях. Первісна (архаїчна) культура на території України та її основні риси. Особливості релігійних вірувань та мистецтва. Трипільська культура та її місце в культурі України. Культура народів Кімерії, Скіфії і Сарматії. Антична культура полісів Північного Причорномор'я. Культура та дохристиянські вірування давніх слов'ян.	
Тема 3-4. Культура Київської Русі та Галицько-Волинського князівства.	Основні риси культури європейського Середньовіччя і її релігійний характер. Вплив християнства на духовну культуру Київської Русі.	

	Періодизація та джерела історії культури Київської Русі. Культура Київської Русі як синтез язичництва та візантійського впливу. Мова, писемність, освіта, наукові знання та література. Містобудування та архітектура. Скульптура, живопис. Декоративно-вжиткове мистецтво та художнє ремесло, музичне мистецтво. Соціокультурні процеси та мистецькі здобутки Галицько-Волинського князівства.
Тема 5-6. Українська культура періоду Відродження (Ренесансу) та Реформації (XIV – XVII ст.)	Загальна характеристика європейського Відродження (Ренесансу) та Реформації в європейській культурі. Суспільно-політичні та історичні умови в Україні XIV – XVII ст. Діалог та взаємодія національних культур у Великому князівстві литовському та Речі Посполитій. Розвиток освіти та наукових знань в Україні. Книгодрукування та культурно-просвітницька діяльність братств. Поширення гуманістичних ідей у духовній культурі. Література. Архітектура, скульптура, малярство. «Золотий вік» львівського архітектурного Ренесансу. Музична культура і театральне мистецтво.
Тема 7. Українська культура доби Нового часу. Українське бароко (друга половина XVII-XVIII ст).	Загальна характеристика європейської культури Нового часу та її типологічні риси. Соціально-політичні чинники розвитку української культури у другій половині XVII – XVIII ст. Козацтва його роль у формуванні національної самовизначеності української культури. Реформування церкви та освіти. П. Могила. Діяльність Києво-Могилянської Академії. Наука у другій половині XVII – XVIII ст. Розвиток філософських ідей Г.Сковороди, Ф.Прокоповича. Українська література та книгодрукування. Феномен козацького бароко в архітектурі та образотворчому мистецтві. Розвиток українського музичного та театального мистецтва у другій половині XVII – XVIII ст. Особливості літературної діяльності в українській культурі: козацькі літописи, полемічна література тощо. Статус української культури у період панування Російської імперії. Вплив української культури на російську у XVII – XVIII ст.
Тема 8-9. Українська культура кін. XVIII – поч. XX ст. Національно-	Зарубіжна культура епохи Просвітництва. Українське Відродження як відображення ідеї Просвітництва та Романтизму. Генеза та

культурне відродження в Україні.	періодизація національно-культурного відродження в Україні наприкінці XVIII – початку XX ст. Особливості національно-культурного розвитку Наддніпрянської та Західної України. Українська суспільна думка. Розвиток освіти і науки. Наукове товариство ім. Т.Шевченка, його творчий доробок. Нова українська література. Т.Шевченко і становлення нової української культури. Архітектура та містобудування в Україні. Українське музичне та театральне мистецтво. Розвиток українського образотворчого мистецтва. Чинники розвитку культури України в 1917-1921 рр.
Тема 10. Українська культура радянської доби	Особливості радянської доби в українській культурі. Панування соцреалізму. Освіта, наука, на тлі політики «українізації» 1920-х рр. Кампанія з ліквідації не писемності дорослих. «Розстріляне Відродження» 20-30-х років XX ст. та його трагічні наслідки для української культури. Національна культура на західно- українських землях у 1920–1930-ті рр. Література, театр, кінематограф, образотворче та музичне мистецтво України у 20-30 рр. XX ст. Національна культура в роки Другої світової війни (1939–1945 рр.) та повоєнне десятиліття. Хрущовська «відлига» та її вплив на розвиток української культури. Основні тенденції розвитку української культури у другій половині 60-х – першій половині 80-рр XX ст. Феномен дисидентів-шістдесятників як спроба відновлення української самобутності. Творчість діячів української культури в еміграції.
Тема 11. Провідні тенденції розвитку сучасної української культури.	Формування нової соціокультурної дійсності на зламі століть та її риси. Характерні ознаки сучасної культури. Культура як один із факторів економічної динаміки. Стан та проблеми розвитку сучасної освіти в Україні. Мовне питання в умовах незалежності. Тенденції розвитку науки в незалежній Україні. Релігійне відродження. Сучасна конфесійна ситуація в Україні. Література. Основні тенденції сучасного театального мистецтва. Кіномистецтво в сучасній українській культурі. Стан сучасного образотворчого мистецтва України. Інтеграція

	української культури до загальноєвропейського та світового культурного простору.
Політика дисципліни	
Політика відвідування	Відвідування занять з дисципліни «Історія української культура» є обов'язковим, студент має бути активним під час практичних занять; своєчасно виконувати самостійні роботи. Пропущені заняття або контрольні заходи мають бути відпрацьованими в позаурочний час, у консультативні години. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання зорганізується в он-лайн формі за погодженням із керівником курсу. Студент має демонструвати повагу та толерантність до усіх учасників освітнього процесу (студенти, викладачі, допоміжний персонал), дотримуватися правил внутрішнього розпорядку.
Політика щодо дедлайнів та перескладання	Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку.
Академічна доброчесність	У випадку недотримання політики академічної доброчесності (плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво) передбачено повторне проходження оцінювання.
Система оцінювання	
Система оцінювання підсумкової успішності студентів поділяється на поточний контроль та семестровий контроль. Поточний контроль здійснюється протягом семестру і охоплює всі види аудиторної роботи (практичні, семінарські заняття) та виконання індивідуальних завдань. Максимальна кількість балів, яку студент може набрати за цей вид контролю, становить 100. Розрахунок підсумкової оцінки: Підсумкова оцінка базується виключно на балах, накопичених протягом семестру (S). Ваговий коефіцієнт у цьому випадку становить 1. Формула: $O = S \times 1$	

Накопичування балів з навчальної дисципліни: поточний контроль	
Види навчальної роботи	Мак кількість балів
Усні відповіді за 8 темами по 4 бали x10 занять	40
Модульні контрольні роботи (2 по 15 балів)	30
Захист завдання самостійної роботи (Презентація творчого проекту)	20
Реферат (Презентація)	10

Критерії оцінювання для кожного виду навчальної діяльності

Критерії оцінювання усних відповідей:

5 балів: студент має системні знання, вміє, використовує додаткові джерела та матеріали; вирішує творчі завдання; вільно орієнтується у нестандартних ситуаціях; представляє власні судження щодо культурно-історичних процесів та явищ; користується широким арсеналом засобів доказів своєї думки, схильний до системно-наукового аналізу; здатен сприйняти іншу позицію як альтернативну; логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі.

4 балів: студент має достатньо повні знання, вільно використовує навчальний матеріал в стандартних ситуаціях; логічно висвітлює події з точки зору історичного взаємозв'язку; формулює та чітко аргументує власну думку при оцінці історико-культурних явищ; чітко тлумачить поняття; здатен до самостійного опрацювання навчального матеріалу.

3 бали: студент знає більше половини навчального матеріалу, здатен відтворити його з помилками та неточностями, має стійкі навички роботи з текстом, може самостійно оволодіти більшою частиною заданого матеріалу, формулює основні поняття, підтверджує висловлене судження одним-двома аргументами; відповіді непослідовні та нелогічні.

2 бали: студент може дати відповідь з кількох простих речень; здатен усно відтворити окремі частини теми; має фрагментарні уявлення, слабо орієнтується в матеріалі; відсутні сформовані уміння та навички.

1 бал: студент може відтворити кілька термінів, явищ; частково визначає логіку та/чи хронологічну послідовність подій; розрізняє окремі історичні події та явища без зв'язку між ними.

Критерії оцінювання модульних робіт

Модульна контрольна робота має три питання, кожне з яких оцінюється за такими критеріями:

5 балів: студент має системні знання, вміє, використовує додаткові джерела та матеріали; вирішує творчі завдання; вільно орієнтується у нестандартних ситуаціях; представляє власні судження щодо культурно-історичних процесів та явищ; користується широким арсеналом засобів доказів своєї думки, схильний до системно-наукового аналізу; здатен сприйняти іншу позицію як альтернативну; логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі.

4 балів: студент має достатньо повні знання, вільно використовує навчальний матеріал в стандартних ситуаціях; логічно висвітлює події з точки зору історичного взаємозв'язку; формулює та чітко аргументує власну думку при оцінці історико-культурних явищ; чітко тлумачить поняття; здатен до самостійного опрацювання навчального матеріалу.

3 бали: студент знає більше половини навчального матеріалу, здатен відтворити його з помилками та неточностями, має стійкі навички роботи з текстом, може самостійно оволодіти більшою частиною заданого матеріалу, формулює основні поняття, підтверджує висловлене судження одним-двома аргументами; відповіді непослідовні та нелогічні.

2 бали: студент може дати відповідь з кількох простих речень; здатен усно відтворити окремі частини теми; має фрагментарні уявлення, слабо орієнтується в матеріалі; відсутні сформовані уміння та навички.

1 бал: студент може відтворити кілька термінів, явищ; частково визначає логіку та/чи хронологічну послідовність подій; розрізняє окремі історичні події та явища без зв'язку між ними.

Критерії оцінювання індивідуальних робіт (проектів)

Індивідуальна робота оцінюється на 0-30 балів і складається з творчого проекту (0-20 балів) і реферату (0-10 балів)

Творчий проект оцінюється за критеріями відповідно таблиць на 0-20 балів:

1. Підготовка проекту (0-12 балів):

Критерій	0 балів	1 бал	2 бали
Структура та логіка викладу	Відсутня структура, хаотичний виклад	Структура з логічними прогалинами	Викладена послідовно
Зміст та повнота розкриття теми	Тема не розкрита, не відповідає завданню	Тема розкрита частково, з прогалинами	Тема повністю розкрита
Творчий підхід та оригінальність	Відсутній творчий підхід	Помітний власний підхід, часткова оригінальність	Висока креативність та оригінальність
Якість виконання та оформлення	Дуже низька якість	Виконано посередньо	Висока якість
Мова і грамотність	Багато мовних і стилістичних помилок	Є помилки, але текст зрозумілий	Грамотний виклад, науковий стиль, мінімум помилок
Оформлення	Не відповідає вимогам	Частково відповідає вимогам	Повністю відповідає вимогам

2. Презентація та захист проекту (0-8 балів):

0-2 бал	3-4 бали	5-6	7-8
Захист відсутній або незрозумілий	Є презентація, але містить значні недоліки	Презентація зрозуміла, але є окремі недоречності та помилки	Яскравий, чіткий, логічний захист із переконливою аргументацією

Реферат оцінюється за критеріями відповідно таблиці на 0-10 балів:

Критерій	0 балів	1 бал	2 бали
Структура та логіка викладу	Відсутня структура, хаотичний виклад	Структура з логічними прогалинами	Викладена послідовно
Зміст та повнота розкриття теми	Тема не розкрита, не відповідає завданню	Тема розкрита частково, з прогалинами	Тема повністю розкрита
Використання джерел	Відсутні посилання та список літератури	Є кілька джерел, але оформлення частково некоректне	Є коректні посилання, список літератури (не менше 3–5 джерел)
Оформлення, мова і грамотність	Не відповідає вимогам, багато мовних і	Частково відповідає вимогам, помилки, але текст зрозумілий	Повністю відповідає вимогам, грамотний виклад, науковий

	стилістичних помилок		стиль, мінімум помилок
Виступ із захистом реферату	Відсутній або незрозумілий	Зрозумілий, але з неточностями	Чіткий, логічний захист із переконливою аргументацією

Шкала оцінювання		
ECTS	Бали	Зміст
A	90-100	Бездоганна підготовка в широкому контексті
B	80-89	Повні знання, міцні вміння
C	70-79	Хороші знання та вміння
D	65-69	Задовільні знання, стереотипні вміння
E	60-64	Виконання мінімальних вимог діяльності в стандартних умовах
FX	35-59	Слабкі знання, відсутність умінь
F	1-34	Необхідний повторний курс

Список рекомендованих джерел

Основні

1. Антропологічний код української культури і цивілізації: у 2-х кн. Кн. 1. / О. О. Рафальський (кер. авт. кол.), Я. С. Калакура, В. П. Коцур, М. Ф. Юрій (наук. ред.). Київ: ІПіЕНД ім. І. Кураса НАН України, 2020. 432 с.
2. Антропологічний код української культури і цивілізації: у 2-х кн. Кн. 2. / О. О. Рафальський (кер. авт. кол.), Я. С. Калакура, В. П. Коцур, М. Ф. Юрій (наук. ред.). Київ: ІПіЕНД ім. І. Кураса НАН України, 2020. 536 с.
3. Знакові постаті українського походження у світовій цивілізації: енциклопедичне видання [електронний ресурс] / Редкол.: М. Железняк (відп. ред.), Я. Яцків, М. Андрейчин, Л. Дубровіна, М. Степаненко, М. Мельник, О. Іщенко. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2022. URL: <https://ukrainci.top/>
4. Історія української культури: у 5 т. / В. А. Смолій, Б. Є. Патон (голов. ред.). Київ: Наукова думка, 2008-2012.
5. Качкан В. А., Величко О. Б., Божко Н. М. Історія української культури: підручник. 4-е видання. Київ: Всеукраїнське спеціалізоване видавництво «Медицина», 2021. 368 с.
6. Літературознавчий дискурс від бароко до постмодерну: Колективна монографія / Упорядник, науковий редактор Н. Левченко. Київ–Люблін–Харків: Майдан, 2020. 602 с.
7. Модернізм в українській літературі ХХ – початку ХХІ століття: пам'ять, коди, практики: монографія / відп. ред. Тарас Пастух; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2023. 758 с.
8. Українська культура : підручник / В. О. Лозовой (керівник авт. кол.), Л. В. Анучина, О. В. Бурлука та ін. М-во освіти і науки України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2021. 400 с.
9. Філософія: словник термінів та персоналій / В. С. Бліхар, М. А. Козловець, Л. В. Горохова, В. В. Федоренко, В. О. Федоренко. Київ: КВІЦ, 2020. 274 с.

Допоміжні

1. Aseyev S. In Isolation: Dispatches from Occupied Donbas. Cambridge, MA : Harvard University Press, 2022. 320 p
2. Biliashivskiy M. The Peasant Art of Ukraine. Kharkiv : Savchuk Books, 2022. 168 p.
3. Bondar L. (ed.). Ukraine Rising: Contemporary Creative Culture from Ukraine. Berlin : gestalten, 2023. 320 p.
4. Koshelenko K. Management in Times of War: Leadership Examples from Ukraine's Government and Private Sector. (англ. / укр. / швед.) Helion, 2024. 306p.
5. Schuster S. The Showman: Inside the Invasion That Shook the World and Made a Leader of Volodymyr Zelensky. New York : William Morrow, 2024. 384 p.
6. Yekelchik S. Ukraine: What everyone needs to know. 2nd ed. Oxford : Oxford University Press, 2020. 240 p.
7. Греченко В. А., Кислюк К. В. Історія української культури: навч. посіб. К. : Кондор-Видавництво, 2016. 352 с.
8. Історія української культури: навч. посіб. / за ред. О. Ю. Павлової. К.: Центр учбової літератури, 2012. 368 с.
9. Куксенко С.І. Історія української культури. Частина І. Культура стародавнього населення України та доби Середньовіччя. Термінологічний словник. Черкаси, 2023. 57 с.
10. Куксенко С.І. Історія української культури. Частина І. Культура стародавнього населення України та доби Середньовіччя. Збірник тестових завдань. Черкаси, 2022. 117 с.
11. Куксенко С.І. Історія української культури. Частина ІІ. Українська культура від Нового часу до сучасності. Збірник тестових завдань. Черкаси, 2023. 132 с.
12. Пальм Н. Д. Історія української культури: навч. посіб. Х. : Вид. ХНЕУ, 2013. 296 с.
13. Словник іншомовних слів / уклад.: Л. В. Музичко, Л. М. Шкарапута, С. М. Морозов. Вид. 2-ге, допов. та доопрац. Київ: Наукова думка, 2019. 785 с.
14. Хома І. Я., Сова А. О., Мина Ж. В. Історія української культури: навч. посібник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. 356 с.

Інтернет ресурси

1. Бібліотека ім. Максимовича КНУ ім. Т. Шевченка [Електронний ресурс]. – URL: <http://lib-gw.univ.kiev.ua> – Назва з екрана.
2. Велика Українська Енциклопедія. Про Україну та світ – достовірно і мультимедійно. / кер. авт. колективу д-р іст. наук, проф. Киридон А. М. К.: Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2015-2025. URL: <https://vue.gov.ua>
3. Вікіпедія: вільна онлайн-енциклопедія (укр. мовою). URL: <https://uk.wikipedia.org>
4. Енциклопедія історії України: Т. 1-13. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: «Наукова думка», 2003–2021. URL: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=F&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU>
5. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.inst-ukr.lviv.ua/> – Назва з екрана.
6. Офіційний сайт великої історії України [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.exlibris.org.ua/greathistory/> – Назва з екрана.
7. Офіційний сайт нарисів з історії України [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.history.franko.lviv.ua/> – Назва з екрана.
8. Офіційний сайт Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.nbu.gov.ua/> – Назва з екрана. Енциклопедія Сучасної України: Т. 1 –

20 /Л. Дзюба, А. Жуковський, М. Железняк та ін.; Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. Київ, 2001–2018. URL: <https://esu.com.ua>

9. Тлумачний словник іншомовних слів. URL: <https://www.jnsm.com.ua/sis/index.shtml>

10. Українська музична енциклопедія / Гол. редкол. Г. Скрипник. Київ, 2006 –2023. Т. 1 - 6. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BC%D1%83%D0%B7%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0_%D0%B5%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%BA%D0%BB%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D1%96%D1%8F